

Хоча увагу письменника привертала брудні сходи, маленькі комірчини, в яких жили люди, сморід і жебрацтво, Петербург мав і свої привабливі сторони як місто контрастів. Отже і місто Петербург – поняття амбівалентне, а під кожним антагоністичним утворенням пульсує філософська основа – не абстрагована, не схоластична, а жива, обумовлена життям людини, її екзистенцією. Це – «філософія практична, орієнтована на життя».

Література: *Булаховская 2000*: Булаховская Ю. Л. Еще одна загадка для исследователей жизни и творчества Достоевского// Достоевский и XX век. Сб. научных трудов. Вып. II. – К. : Логос, 2000. – С. 218-223; *Достоевский 1972*: Достоевский Ф. М. Полное собрание сочинений в 30-ти томах. Т.2. – Л. : Наука, 1972. – 525с.; *Корниенко 2000*: Корниенко О. А. Антиномия «конечность-бесконечность» как элемент философской системы в поэтике пейзажа Ф.М. Достоевского («Преступление и наказание», «Идиот»)//Достоевский и XX век. Сб. научных трудов. Вып. 2 – К.: Логос, 2000, – С. 38-45; *Чижевський 2005*: Чижевський Д. Достоевський-психолог // Філософські твори в 4-х томах. – К. : Смолоскип, 2005. – Т.3. – С. 343–360.

Быстрова Е. Урбанистический пейзаж в творчестве Ф. Достоевского.

Статья посвящена исследованию особенностей формирования образа Петербурга в творчестве Ф. Достоевского. Образ города анализируется в контексте творчества в целом, но особое внимание уделено произведению «Белые ночи». Исследуются способы формирования коннотативности образа города. Раскрывается психологический аспект изображения Петербурга в тесной связи с протагонистом.

Ключевые слова: образ города, психологизм, коннотативность, авторская манера.

Іван Зимомря, проф. (Дрогобич)
Людмила Угляр, асп. (Дрогобич)

УДК 821.161.2:82.

ББК 83.3 (4УКР)

Психологічний дискурс прози Емми Андієвської та Тоні Моррісон: образ матері як концепт

У статті розглядається специфіка художньої моделі в українському та афро-американському письменстві крізь призму інтерпретації образу матері. Особлива увага приділяється дослідженню трьохвимірних єдностей «бабуся – мати – донька» та «мати – батько – дитина».

Ключові слова: психологічний дискурс, материнство, образ матері, українська міфологія, афро-американська література, фемінне письмо, жіноча ідентичність, проза Емми Андієвської, творчість Тоні Моррісон.

Uhlyay Lyudmyla. Psychological discourse of Emma Andiyevska's and Tony Morrison's prose: the image of the mother as a concept

In this article the specific characteristics of the Ukrainian and Afro-American writing through the prism of the mother's character is examined. A special attention is devoted to the investigation of the triple links "grandmother – mother – daughter" and "mother – father – child".

Key words: psychological discourse, maternity, mother's character, Ukrainian mythology, Afro-American literature, feminine writing, women's identity, Emma Andiyevska's prose, Toni Morrison's writing.

У художній літературі образ матері містить, окрім символічного, ще й психологічно-емоційне значення. Особливо вагому роль він відіграє в українському письменстві. Це засвідчує, зокрібно, різножанрова творчість Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника, Володимира Винниченка, а також багатьох представників сучасної української літератури, приміром, Івана Чендея, Петра Скунця, Івана Драча, Ліни Костенко, Емми Андієвської. Названі митці опиралися у своїх творчих пошуках, зокрема, на міфологічні підвалини. «За кожного історичного періоду, – переконливо підкреслює відомий український літературознавець і критик О. Астаф'єв, – подібне перенесення властивостей знаків на речі і речей на знаки породжує особливу форму інтерпретації різних компонентів знакової тріади: вираження, змісту і референтності (можливості тотожного співвіднесення зображеного із зображуваним і тотожного читацького сприймання тексту). Власне, на цьому і спрацьовують міфи у будь-якій культурі» [Астаф'єв 2005: 8]. З визначальними світоглядними уявленнями як українців, так і носіїв слов'янської культури загалом, тісно пов'язаний концепт материнства [Костомаров 1994: 275]. З огляду на лінгвокультурну складову цього полівимірного поняття йдеться про а) біологічну функцію жіночого організму, спрямовану на продовження людського роду, та б) соціальну функцію жінки-матері, яка полягає у вихованні дитини [Бусел 2005: 651]. Тому й не дивно, що мати виконує роль визначальної ланки у збереженні етносу

[Пасевич 2001: 137], забезпечуючи переємність культурного досвіду. Усе це дає підстави стверджувати: культ матері став основою етнічної домінанти українського національного характеру.

Жінка як символ життя, родючості та добробуту була об'єктом поклоніння в українців ще з часів трипільської культури (жіночі статуетки, зображення сонця, рослинності, жертвопринесення) [Шилов 2003: 28]. У давніх українських віруваннях особне місце посідала Берегиня – Мати всього живого, первісний оберіг людини, богиня родючості, природи й добра [Костомаров 1994: 275]. Богині-матері поклонялись і приносили жертви, щоб запобігти безпліддю – пекельному прокляттю. Образ Матері-жінки для української культури пов'язується передусім з берегинею-заступницею роду, а водночас і носієм історичної пам'яті. Адже його дяльність «охоплює своєрідний згусток ментальної світобудови, що функціонує у певному ареалі». За слушним твердженням М. Зимомрі, «йдеться про духовну реальність, яка містить у собі самобутній концепт з проєкцією на містку сполуку культурного досвіду» [Зимомря 2011: 206 – 207]. Мати є берегинею не тільки роду, а й цілого народу. Адже життєве завдання жінки – оберігати і продовжувати життя. Така відкрита соціальна проникливість, глибока етично-моральна вимогливість проступає у творі «Роман про людське призначення» (1982) видатної представниці української діаспорної літератури Емми Андієвської. З метою цілісного розкриття образів уродженка Донеччини вдається до широкого використання міфів, легенд, звичаїв, що презентують різні культурні традиції (антична, язичницька, індійська, християнська). При цьому вона створила власну самобутню міфологію, яка, хоч і має відтінки традиційних класичних переказів та вірувань, виразно побудована на українському ґрунті [Зимомря 2004: 94]. У цьому зв'язку слід зазначити: письменниця перебувала й перебуває в постійних пошуках нових форм вираження вічних мотивів.

Передача трансцендентних ідей за допомогою графічних знаків має свою специфіку. Емма Андієвська майстерно застосовує графічні фігури задля художньо вивіреного осмислення символічних образів. Так, приміром, коло у згаданому романі символізує досвід людства упродовж усього історичного буття. Момент збігу в певній точці альфи й омеги людського життя означає смерть, власне, як початок нового існування. У грецькій міфології ця фігура символізувала Землю, жінку, тобто містила в собі вказівку на життя крізь призму продовження роду (початок і кінець) [Смерек 2004: 53]. У широкому прозовому полотні «Роман про людське призначення» характеристиками матері-берегині наділена Діана Рибачук. Вона по-материнськи піклується не тільки двома своїми доньками, а й Тарасом, своїм племінником. Вона обіймала його так, «як голублять малих дітей» [Андієвська 1982: 421]. Згодом вона взяла опіку й над українцями, що опинилися на американській землі. Еммі Андієвській вдалося цілісно сконструювати індивідуальний світ Діани Рибачук в еміграційному просторі. Цей образ характеризується граничною драматизацією вчинків у поєднанні з діалектикою соціального почуття.

У численних прозових зразках Емма Андієвська творить типи, які орієнтує на загальнолюдські духовні цінності й водночас виокремлює вагомі суспільні, моральні та естетичні проблеми. Так, у романі «Герострати» (1971) письменниця зображує блукання збудженої свідомості героя Антиквара, коли підсвідомі імпульси набувають форм його руху в просторі й часі, контактів з різними людьми, в основі мислення й поведінки яких лежить ідея геростратизму. Йдеться про явище, яке становить загрозу морально-духовному життю людини з огляду на втрату особистісних якостей. Щоправда, Емма Андієвська головну увагу у романі зосереджує не на соціальній проблемі, що характерне для реалістичних традицій, а на драматичних началах психіки героя. Натомість його дружину важко назвати повноцінним персонажем. Її образ у романі залишається другорядним, оскільки як зовнішня, так і внутрішня деталізації щодо цієї дійової особи не досягає ступеня індивідуальної конкретизації [Зимомря 2004: 38]. Проте головний герой Антиквар не в змозі повноцінно існувати без дружини. Вона по-материнськи опікується чоловіком та надає йому поради щодо організації роботи. Ось – ілюстрації: «дружина завжди допильновувала, знаючи мою забудькуватість, щоб мені не бракувало їжі» [Андієвська 1971: 27]; «дружина намагалася переконати мене, мовляв, ліпше найняти помічника» [Андієвська 1971: 28]; «дружина не сприйняла б цього так трагічно, яким воно мені здавалося, а, навпаки, порадила б щось таке розумне, після чого взагалі перестала б існувати проблема з моїм відвідувачем» [Андієвська 1971: 37]. Таким чином, дружина Антиквара огортає його материнською турботою. Попри це, цей персонаж як узагальнений образ раціонального сприйняття дійсності не вберігає головного героя від трансформації його психічного стану у межовій ситуації. Тут варто наголосити: увага Емми Андієвської до ірреального у внутрішньому світі героїв помітно ущільнює психологізм її прози.

Для англomовної культури зображення материнства також має пріоритетну основу. Як зауважила авторка монографії Пола Гелент Екард «Плоть і голос матері у писемності Тоні Моррісон, Бобі Енн Мейсон і Лі Сміт» («Maternal Body and Voice in Toni Morrison, Bobbie Ann Mason and Lee Smith», 2002), афро-американок і білих американок, незалежно від їхніх життєвих позицій, поєднує переживання ними материнського досвіду («maternal experience») [Eckard 2002: IX]. З цього контексту випливає, що материнство та материнський досвід були і залишаються лейтмотивом передусім фемінного письма. До

речі, у феміністичній теорії материнська суб'єктивність, як аргументовано підкреслила М. Шимчишин, тривалий час перебувала у маргінальному стані [Шимчишин 2009: 206]. Цей нарратив крізь призму особистісного сприйняття набув значення окремої величини, у першу чергу, у творчості Тоні Моррісон з акцентом на наступні проблеми: а) самоутвердження жінки-матері у родині та суспільстві, б) мотив страждання, в) трансформація системи цінностей, г) перегляд сакрального статусу материнства. Така тенденція була зумовлена тим, що надмірна ідеалізація ролі матері-берегині певною мірою заперечувала природні шляхи самореалізації. Адже за таких умов, як зауважила Евелін Накано Гленн у студії «Соціальні конструкції материнства: тематичний огляд» («Social Constructions of Mothering: a Thematic Overview», 1994), жінка позбавлялася можливостей успішного поступу поза родинним колом [Glenn 1994: 10].

Пошук жінки патріархального типу власного «Я», як відомо, – один із визначальних мотивів творчості представників модернізму (Вірджинія Вулф, Зора Ніл Гарстон, Гертруда Стайн). Натомість у постмодернізмі усвідомлення ідентичності відбувається крізь емоційне переживання турбот материнства, що загалом вплинуло на зміну системи суспільних цінностей [Eckard 2002: 15]. Материнський досвід чорношкірих жінок-рабинь відрізнявся особливим драматизмом, обумовленим їхнім знелюдненням в очах білих американців-господарів. Сповнене напруги становище афро-американських жінок майстерно оприявлене у фемінному письмі Еліс Уокер, Тоні Кейд Бамбара, Глорії Нейлор, Маї Анджелу, Джамайки Кінкейд, Еліс Купер, Гейл Джонс, Тері Макмілан, Маргарет Уокер, а також Тоні Моррісон. В їхніх нарративах донька та матір вербалізують болісний досвід расизму й сексизму.

Творчість Тоні Моррісон посідає чільне місце в афро-американському фемінному письмі. З огляду на змістову сутність образу матері особливої уваги заслуговують такі її широкі прозові полотна, як «Сула» («Sula», 1973), «Смоляне опудалко» («Tar Baby», 1981), «Улюблена» («Beloved», 1987), «Рай» («Paradise», 1999). У своєму художньому світі Тоні Моррісон створила сталий зв'язок у системі вартостей: материнство, родинне коріння, братерство у спільноті. Вагому роль у прозі письменниці відіграють взаємовпливи у взаєминах між матір'ю й дитиною, що зумовлюють безпосередні зміни у життєвих поглядах та переконаннях [Eckard 2002: 17]. У романах Тоні Моррісон саме складність і жертвовність вибору матері у межовій ситуації щодо долі своїх дітей творить підґрунтя психологічного наповнення текстових структур. Так, головна героїня роману «Улюблена» Сета пояснює бажання вбити своїх дітей у стані афекту піклуванням про їхню уявну безпеку у потойбіччі. Йдеться про вибір між життям в рабстві та смертю як потрапляння до іншого виміру.

Текст мовою оригіналу:

«I took and put my babies where they'd be safe» [Morrison 1987: 164].

Текст мовою мети:

«Я взяла і відвела моїх діточок туди, де вони будуть в безпеці» (Переклад – Л.У.).

Унаслідок потрясіння перед Сетою постає проблема подолання внутрішньої колізії. У цьому плані мистецькі погляди Тоні Моррісон, з одного боку, та Емми Андієвської – з іншого, перегукуються з екзистенціальними положеннями про значущість кризових станів. Сета, оселившись разом з вцілілою донькою Денвер у будинку № 124 на Блустоун Роуд в Огайо, зримо відчувала присутність марева невинно убієного нею дитя – Улюбленої. З появою представника чоловічої статі Пола Ді у житті Сети Улюблена дедалі більше заповнює її думки.

Текст мовою оригіналу: ««Good God». He backed out the door onto the porch. «What kind of evil you got in here?» «It's not evil, just sad. Come on. Just step through» [Morrison 1987: 8]. Текст мовою мети: «Святий Боже!» Він відскочив від дверей назад до ганку. «Що в тебе тут за чортівня?» «Це не чортівня, вона просто сумна. Облиш. Просто зайди» (Переклад – Л.У.).

Проте Сета не схвалювала спроби чоловіка відігнати привида. Цим поглиблювалася внутрішня драма головної героїні, яка, зрештою, відчула фізичну присутність Улюбленої. Підійшовши до межі свідомого й підсвідомого, вона здійснила перехід у сферу містичного. Сета вбачала свій дім найбезпечнішим місцем для доньки навіть після її смерті. Таким чином, будинок № 124 є символічним місцем об'єднання родини: Сети та її доньок – Денвер та Улюбленої.

Обґрунтоване визначення матрилінійної трійці «мати – батько – дитина» або «бабуся – мати – дочка» подала афро-американська поетеса Одрі Лорд в автобіографії «Замі: нове написання мого імені. Свобода» («Zami: A New Spelling of My Name. Freedom, 1982») [Lorde 1982: 7]. Вона осмислила рух з одновимірного перенесення до об'єднаної багатовимірної духовної єдності. За такої ситуації батько випадає з духовної взаємодії матері й доньки. Відтак він втрачає силу впливу на сім'ю, якою володіє мати. Таке розуміння згаданих сполук характерне для роману «Улюблена» Тоні Моррісон. Батько або помирає (Галле, чоловік Сети та батько її дітей, повісився, не витримавши злободенного життя в притулку для чорношкірих «Рідний дім»), або взагалі не наділяється індивідуалізованими рисами у

тексті (шість чоловіків Бебі Сагз, батьки вісьмох її дітей), або ж перебуває поза сферою духовного взаємозв'язку між матір'ю та доньками (Пол Ді, другий чоловік Сети, до поради якого вона та її доньки не дослухалися). Однак, позиція батька у родині, у взаємовідносинах матері й доньки цілковито не нівелюється. Бо ж він – творець сім'ї [Washington 2009: 172]. В аналізованому романі родину покидають не тільки Галле і Пол Ді, але й сини Сети – Говард і Баглар. Останні обрали втечу з домівки, залишивши бабусю, матір і сестру напризволяще.

Текст мовою оригіналу: ««Within two months, in the dead of winter, [Howard and Buglar] leaving their grandmother, Baby Suggs; Sethe, their mother; and their little sister, Denver, all by themselves in the gray and white house on Bluestone Road. It didn't have a number then» [Morrison 1987: 3].

Текст мовою мети: ««Через два місяці, посеред лютої зими, [Говард і Баглар] покинули свою бабусю, Бебі Сагз, свою матір, Сету, і свою маленьку сестру, Денвер, наодинці у сіро-білому будинку на Блустоун Роуд. Тоді він ще не мав номеру» (Переклад – Л.У.).

У романі «Улюблена» представлений як фізичний зв'язок дочки з матір'ю (зв'язок Сети з земною донькою Денвер), так і метафізичний (зв'язок Сети з потойбічною Улюбленою). Сета та її доньки існують певний час у нерозривній сполуді «мати – донька – дух» у духовній, фізичній і географічній площині [Glenn 1994: 58]. Улюблена з'явилася задля отримання того, чого не звідали в її дитинстві ані матір, ані дитина: пізнання духовного зв'язку. Звідси – сприйняття закономірності містичної ситуації з боку Сети. Докори сумління диктують примирення з вередливим характером марева (несамостійність, постійне створення безладу, спокушання Пола Ді). Адже діти для Сети – це найвища цінність.

Текст мовою оригіналу: «The best thing she was, was her children. Whites might dirty bet all right, but not her best thing, her beautiful, magical best thing» [Morrison 1987: 251]. Текст мовою мети: «Найкраще, чим вона була, – були її діти. Білі могли добряче знущатися з неї, але не з найкращого, що в неї було, прекрасного, чарівного, найкращого» (Переклад – Л.У.).

Сета, втративши свою матір ще в дитинстві, намагалася вберегти своїх дітей від усіх життєвих складнощів, які випали на її долю. Одружившись з Галле, його мати Бебі Сагз стала рідною для Сети. Навіть після його смерті спорідненість жінок продовжувала існувати. Бебі Сагз стала матір'ю й для афро-американської спільноти містечка Цинцинаті. Вона проповідує на лоні природи, у місцині під метафоричною назвою «Очищення» («Clearing»), зцілюючи поранені рабством душі чорношкірих американців силою слова. Уособлюючи духовного наставника общини, жінка закликає любити себе та ближніх, безкорисливо допомагати та надавати поради іншим. Все це сприяло єдності спільноти. Саме тому її називають «позацерковним священником» («unchurched preacher») [Morrison 1987: 87].

Текст мовою оригіналу: ««She shouted, "Let the children come!" and they ran from the trees toward her. "Let your mothers hear you laugh," she told them, and the woods rang. The adults looked on and could not help smiling. Then "Let the grown men come," she shouted. They stepped out one by one from among the ringing trees. "Let your wives and your children see you dance," she told them, and groundlife shuddered under their feet» [Morrison 1987: 87].

Текст мовою мети: «Вона зойкнула: «Нехай підійдуть ваші діти!» – і вони зсипалися з дерев до неї. «Нехай ваші матері почують ваш сміх», – казала вона їм, і задзвеніли дерева. Дорослі дивились і не могли стримувати посмішку. Потім: «Нехай підійдуть чоловіки!» – крикнула вона. Вони виходили один за одним з-поміж гучних дерев.

«Нехай ваші дружини і діти побачать вас у танці», – казала вона їм, і земля здригалася під їхніми ногами» (Переклад – Л.У.).

У вже згадуваній праці «Плоть і голос матері у писемності Тоні Моррісон, Бобі Енн Мейсон і Лі Сміт» П. Г. Екард ділиться з реципієнтом власними спогадами про материнський досвід в її родині. Цей досвід обтяжений неоднозначними асоціаціями. З одного боку – відчуття сімейного затишку й комфорту, а з іншого – біль і мовчання: «Не вимовивши й слова, я знала що вона [мати] була зла на себе, на батька і на цілий світ, який вимагав болю та самопожертви від жінок» [Eckard 2002: IX]. Неприємні спомини пов'язані і з її бабусею, яка постійно буркотіла через поганий настрій від постійного болю після ампутації ноги. Такі спогади переслідували її протягом усього життя, спонукавши до ґрунтовного дослідження материнського досвіду. Ставши матір'ю і бабусею, П. Г. Екард осмислила кожен складову триєдності «бабуся-мати-дочка» і дійшла висновку: кожна жінка створює свою унікальну історію («herstory») [Eckard 2002: XI], обумовлену віковими, культурними та ситуативними особливостями. Таку унікальну історію явила у своїй художній світобудові Тоні Моррісон, творчість якої відзначена Нобелівською премією в галузі літератури за відродження афро-американського фольклору й міфології та записів усної народної творчості задля їхнього збереження [Butler-Evans 1989: 59].

Крізь призму образу матері Тоні Моррісон викриває у прозі становище покривджених у суспільстві. З цією метою американська авторка акцентує увагу на деструктивних ознаках материнства,

що впливають не тільки на психічний стан особистості, а й на родинне коло й суспільство загалом. Усе це символізує смерть і занепад у пов'язі з неодмінним духовним зціленням [Eckard 2002: 11].

Афро-американська жіноча література має свої особливості розвитку. Для афро-американського фемінного письма характерне загострення аспекту материнської відповідальності, що зумовлено культурними, історичними та соціальними факторами. Концепція прози Емми Андієвської та Тоні Моррісон заснована на багатьох складниках, з-поміж яких психологічний дискурс постає визначальним. Він сприяє художній реалізації субстанціальних засад, психологічній наповненості моделі людських характерів та їхнього світу. Ці засади спонукають на адекватне розуміння стану душевної злагоди. До речі, Богдан Лепкий активно демонстрував дієвість внутрішньої гармонії, власне, як чинника мистецтва узгоджувати прояви думок і почуттів. Звідси – поглиблення змісту, наприклад, музичним началом [Лупак 2007: 117], що сприяє у циклі його романів («Мотря», «Не вбивай», «Батурин», «Полтава», «З-під Полтави до Бендер») логічному розгортанню й завершенню образного бачення дійсності. Поза всяким сумнівом, образ матері є одним із чільних концептів у системі складників психологічного дискурсу, що є примітним для художнього доробку Емми Андієвської та Тоні Моррісон.

Література: *Butler-Evans 1989:* Butler-Evans E. Race, Gender, and Desire: Narrative Strategies in the Fiction of Toni Cade Bambara, Toni Morrison, and Alice Walker. – Temple University Press, Philadelphia, 1989. – 232 p. *Eckard 2002:* Eckard P. G. Maternal Body and Voice in Toni Morrison, Bobbie Ann Mason and Lee Smith. – Columbia: University of Missouri Press, 2002. – 228 p. *Glenn 1994:* Glenn E. N. Social Constructions of Mothering: a Thematic Overview // Mothering. Ideology, Experience, and Agency // Ed. Evelyn Nakano Glenn, Grace Chang, Linda Rennie Forcey. – New York, London: Routledge, 1994. – P. 1–29. *Lorde 1982:* Lorde A. Zami: A New Spelling of My Name. Freedom. – NY: Crossing P, 1982. – 256 p. *Morrison 1987:* Morrison T. Beloved. – New York: Penguin, 1987. – 324 p. *Washington 2009:* Washington T. N. The Mother-Daughter Ajé Relationships in Toni Morrison's Beloved // Bloom's Modern Critical Interpretations. Toni Morrison's Beloved. New Edition. – New York: Infobase Publishing, 2009. – P. 49–73. *Андієвська 1971:* Андієвська Е. Герострати. – Мюнхен: Сучасність, 1971. – 500 с. *Андієвська 1982:* Андієвська Е. Роман про людське призначення. – Мюнхен: Сучасність, 1982. – 454 с. *Астаф'єв 2005:* Астаф'єв О. Поетичні системи українського зарубіжжя. – Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2005. – 64 с. *Бусел 2005:* Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Київ – Ірпінь: ВФТ «Перун», 2005. – 1719 с. *Зимомря 2004:* Зимомря І. Романи Емми Андієвської: психологічний дискурс. – Дрогобич: Коло, 2004. – 146 с. *Зимомря 2011:* Роль мотивації та її фольклорний вимір: бойківські наспіви Гафії Зимомрі // Література. Фольклор. Проблеми поетики. – К.: КНУ ім. Т.Шевченка, 2011. – С. 206–213. *Ісаєвич 2001:* Ісаєвич Я.Д., Федорів О.Р. Сімейний побут. Становище жінки // Історія української культури. Т. 2 (Українська культура XIII – першої половини XVII століть): гол. ред. Я.Д.Ісаєвич. – Київ: Наукова думка, 2001. – С. 137–151. *Костомаров 1994:* Костомаров М.І. Слов'янська міфологія. Вибрані праці з фольклористики й літературознавства. – Київ: Либідь, 1994. – 384 с. *Лупак 2007:* Лупак Н. М. Художня та літературно-музична інтерпретації образу І.Мазепи (епопея Б.Лепкого «Мазепа» та опера П.Чайковського "Мазепа"): // Автореф. дис... канд. філол. наук / Н. М. Лупак. – Тернопіль, 2007. – 19 с. *Смерек 2004:* Смерек О. Часо-просторова міфологема кола в романістиці Емми Андієвської // Вісник Львівського університету. Серія філол. – Львів, 2004. – Вип. 33. – Ч. 2. – С. 50–56. *Шилов 2003:* Шилов Ю., Поліщук О. Релігійні вірування трипільців: за археологічними джерелами // Українська культура. – Київ, 2003. – №10. – С. 28–30. *Шимчишин 2009:* Шимчишин М. Художні моделі вираження материнської суб'єктивності у жіночій літературі США // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз.зб.наук.ст., 2009. – Вип. XX. – С. 206–214.

В статтє рассматривается специфика художественной модели в украинской и афро-американской письменности сквозь призму интерпретации образа матери. Особое внимание уделяется исследованию трехмерных единств «бабушка – мать – дочь» и «мать – отец – ребенок».

Ключевые слова: психологический дискурс, материнство, образ матери, украинская мифология, афро-американская литература, феминное письмо, женская идентичность, проза Эммы Андиевской, творчество Тони Моррисон.